

ערכה של רבנות ראשית וכשרות ממלכתית

ראשי פרקים:

- א. רבנות כללית - מהו עניינה של הרבנות? האם רק להוות "פקידות דת" שמספקת את צרכי הקהילה המקומית?
- ב. חשיבות הרבנות כמרכז רוחני מאחד - איך הכלליות הזו מתבטאת בהנהגת הרבנות בפועל?
- ג. זהירות מפירושים בהנהגת הרבנות - מדוע חשובה האחדות תחת הרבנות ופירוד הוא כ"כ חמור?
- ד. החלשת הרבנות תגרום לחדירת רפורמים - נקודה מרכזית היא שרבנות ראשית מהווה חומת מגן בפני הרפורמים והתפוררות הרבנות תאפשר את חדירתם לרבנות בארץ.
- ה. חשיבות הכשרות הממלכתית - מדוע כחלק מרבנות ראשית אחת חשובה גם מערכת כשרות ממלכתית?
- ו. סמכות מוסד רוחני ובי"ד מוסכם על ישראל - האם בכלל יש סמכות וכח לרבנות הראשית שמחייב את הכלל?

א. רבנות כללית

"הרבנות, זה הכח הרוחני הגדול, זה הכח החשוב אשר יצר תמיד את דעת הקהל בישראל..שהחזיק את נשמת האומה ועורר אותה לחיים לאומיים שלמים ומתוקנים, נפגעה הרבה והשפעתה נחלשה בתקופתנו האחרונה, ודבר זה השפיע לרעה על כל מהלך החיים הכלליים שלנו. עכשיו כשחפצים אנו מחדש לסדר את עניני החיים הלאומיים שלנו ולתקנם תיקון גמור, מוכרחים אנו להכניס תיקון חודר ועמוק גם בחיי הרבנות בארץ ישראל. להחיות מחדש את הכח הרוחני החיוני הזה עד שיהיה לכח פועל מסודר, לכח משפיע חשוב על כל מהלך התחיה הלאומית."

(הראי"ה קוק זצ"ל, 'כבוד הרבנות', מאמרי הראי"ה עמ' 52)

"עניינה של הרבנות הראשית להוות כח רבנים מרכזי הנותן נשמה לכל הכוחות העובדים אשר ביהדות. למן עובדי האדמה בזיעת אפיים וביגע כפיים עד עובדי ה' בקדושה ובטהרה. למן הפועל הצעיר ועד החסידים יראי ה' אשר בישיבת בית אל המתפללים ותיקין עם הנץ החמה. לאלה ולאלה יש אוצרות ברכה וכח אחד מתמלא מחברו וכולם כאחד צריכים להיות מכוונים לעבוד את ה' וישראל עמו..כל הכוחות צריכים להתאחד על מנת לבסס את הקיים ולבנות את הנהרסות".

(מתוך נאומו של הרב לאחר בחירתו לרב ראשי, מובא בספר המזרחי עמ' רפט)

ב. חשיבות הרבנות כמרכז רוחני מאחד

"על פי סדרו של הרמב"ם יש הבדל בין סדר הושבת בתי הדין בארץ ישראל לסדר הושבתם בחוץ לארץ, באופן שבארץ ישראל חובת האורגניות אשר לבתי המשפט היא יותר מובלטת ומאוחדת, כראוי לאומה שהיא מתיישבת על אדמתה לחיות חיים לאומיים קבועים. ובחוץ לארץ אין הסדור מגיע לאורגניות כזו, מפני שחיי הגלות חיים ארעיים הם לאומה בתור אומה...אנו חייבים להתחיל בעבודת הסדור של הרבנות, כדי שיהיו חיינו הפנימיים הולכים ומסתדרים כהוגן. חשוב מאד. שתסודר הרבנות גם לפי הפלכים באופן שיהיו בתי הדין שבכל פלך ופלך מאורגנים עם בתי הדין שבכל עיר ועיר הכל יהיה לעתיד מאוגד בסדר אורגני עם בית הדין המרכזי אשר יוסד לנו בעיר בירתנו הקדושה בירושלים.

.. כללו של דבר: פרטי הדברים באיזו צורה יהיו בתי הדין מרוכזים תלויים בהסכמת הרוב של הרבנים. אבל צריך להיות מוסכם על כולנו שצריך להיות ריכוז קבוע בכח הרבנות ובכח המשפט שלנו בארץ ישראל. ..עבודה הגדולה הזאת, המתחילה לגשם את חזון הנבואה. ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצך כבתחלה".

(נאום בוועידה לסידור הרבנות הראשית, מאמרי הראי"ה עמ' 456)

"החיים המסודרים של הקהילות בימים מקדם עזרו גם כן לסדר את הרבנות בסדור מדיני הגון על ידי הרבנות הגלילית, הכללית והראשית. הועידות הארציות השונות הוסיפו כבוד ואומץ לתוכן הרבנות, ונתנו גם כן מקום להופעות חשובות מצד הרבנות בתוך תוכם של החיים המעשיים הציבוריים. ואולם בתקופות האחרונות באו סבות שונות וגרמו להתפוררות הכוחות ולהחלשת הרושם של הרבנות בחיינו הכלליים... וכה הלכה הרבנות ונתדלדלה ואתה יחד ירד גם כבוד התורה..לירידת כבוד הרבנות גרמה הרבה ההתפוררות לסיעות ולמפלגות... ובשעה גדולה זו שאנו חיים בה, מחויבים אנחנו להתנער למצער פה בארץ תחיתנו מכל האבק הגדול אשר הרביצה הגלות על הרבנות; עכשיו מחויבים אנו לאחד עוד הפעם כבשנים קדמוניות את כל הסגולות שברבנות, לאחדן עד כמה שיד הרבנות בעצמה מגעת, ולדרוש גם מאת הצבור העברי לעזור לנו בשפור הרבנות ובאחודה ושכלולה."

(הראי"ה קוק זצ"ל, 'כבוד הרבנות', מאמרי הראי"ה עמ' 52)

את הרבנות הראשית צריך לחזק עוד ועוד כדי שתיהפך למוסד היכול לפקח כלפי פנים וכלפי חוץ, לפקח וגם להדריך. במקום זה - מכרסמים, מפתחים אי אמון... בימי הרב קוק והרב הרצוג זכר צדיקים לברכה, עוד הייתה רתיעה מפני גילוי בפומבי של אי האמון ואי ההכרה, אבל כיום מעיזים פנים. שוכחים או מעלימים עין מזה שבלעדי רבנות ראשית סמכותית לא היו לנו נישואין וגירושין על פי ההלכה, לא שחיטה מסודרת, לא מינוי רבנים בשכונות, ועוד ועוד. שוכחים או מתעלמים בזדון מכך שרבנות ראשית היא כורח השעה והדור, ושלו הכל היו מתכנסים ומתלכדים סביבה כדי לחזקה הייתה השפעתה גדולה על כל חלקי הציבור."

(הרב שאול ישראלי, 'הרבנות והמדינה' עמ' 92)

ג. זהירות מפירושים בהנהגת הרבנות

"מדברי קדשו האחרונים(של מרן הרב זצ"ל) - כלפי הצעות פירושים בישוב, כאילו לחיזוק יהדות - הפירוד הוא יסוד הכפירה, אין שום היתר לפירושים צבוריים בישראל."

(לשלושה באלול, עמ' עז)

"באסיפת רבני א"י בחודש אב תרצ"ה, יצאה הצהרה כנגד ניסיונות שנעשו אז ע"י עסקנים בחוגים מסוימים להקים קהילות נפרדות, בה נכתב בין השאר כך: "אנחנו החתומים מטה מביעים הסכמתנו להצעה שהוצעה באסיפת רבני ארץ ישראל, בעניין שאלת הקהילות, כי בכל עיר ועיר ובכל נקודה ונקודה, תתכונן מועצה דתית סוברנית, להנהלת כל העניינים הנוגעים לדת, ובכל עיר ועיר תהא קהילה אחת ושחיטה ובי"ד מאוחד כמו שהיה מאז ומעולם בכל קהילות ישראל". על כרוז זה חתמו רוב מוחלט של רבני ארץ ישראל ובראשם מרן הרב זצ"ל, הגרא"ז מלצר, הגרצ"פ פראנק זצ"ל ועוד".

(ליקוטי רביה עמ' 190)

לאחר שאחד הרבנים הקים שחיטה בכשרות פרטית בעיר יפו, בשנת תרס"ט, ארבע שנים לאחר שקיבל עליו את הרב את עול הרבנות בעיר יפו, פרסמו אבות בתי הדין בירושלים מודעה, אליהם הצטרפו הגר"ש סלנט, הגר"ח ברלין, והרידב"ז ובה הם מביעים זעזוע מחילול כבודה של הרבנות במעשה זה: "נבהלנו ונשתוממו למשמע הדבר הרע הזה, כי יקרה דבר כזה בעיר חשובה מערי ארץ הקודש, ובפרט להעזי נגד רב גדול דפקיע שמה ה"ה הגאון המפורסם מו"ה אברהם יצחק הכהן קוק שיח', הראב"ד דעה"ק יפו והמושבות, והננו מזהירים לאחינו יראי ה' כי ישמרו לנפשותיהם לבלי הכשל ח"ו וכו', וירחיקו את עצמם ממסיגי גבול...".

(אגרות לראי"ה, אגרת נ)

הרידב"ז צירף לחתימתו מכתב ובו מתאר: "כי הרבנים הגאונים תקיפי דארעא דישראל בשמעם את הנבלה הנעשתה בישראל בעירכם הק' תחתם ירגזו, ולא האמינו בתחילה למשמע אוננם... ודעתם לעמוד בפרץ עם מסירות נפש ממש, ולעורר את כל ישראל בקודש ובחו"ל, לתושבים ועובדי אורח, ואת כל חכמי ישראל... כי זה לא דבר פרטי הוא, כי אם הנוגע לכללות כל ישראל".

מחמת חומרת המעשה הורה הרידב"ז להתייחס אל הבשר הנשחט בשחיטה האלטרנטיבית כבשר טריפה גמור, ואף חיב להגדיל את הכלים של מי שהשתמש בו. כשכבר כיהן הרב כרב ראשי לישראל, בשנת תרפ"ד, עלתה דרישה של נציגי אגודת ישראל להקים משחטה המושגחת על ידם בלא אישור מהרבנות הראשית. בעקבות כך, כתב הרב מכתב למושל ובו כותב בין היתר:

"החופש בענייני הדת של קבוצה אחת ושל חבר יחידים, א"א להכיל בקרבו הרס לסדרי הדת של הכלל כולו. ובמקרה הזה אם תינתן משאלותם להפריד את השחיטה באיזו מדה שהיא, הדבר יביא לידי הרס הדת ולידי אנרכיה דתית קהילתית, ולידי קיפוח זכויותיה וחופשתה ועמדתה הדתית של הקהילה כולה. כל אחד ואחד יבא לדרוש לו זכויות דומות של פירוד "בשם דת ובשם מצפון" כמובן, והשחיטה ומוסדות הדת והצבור יתפוררו לפרורים פרודים... ותוצאותיו הירוס העדה, ועזובת הדת ויצירת מצב עדתי פרוע כזה, שכל כח אחראי יהיה מוכרח לסלק מעליו את עולה ואת אחריותה של הרבנות בירושלים, ולראות בדאבון לב בפירוקה של הרבנות המסודרת...".

(הובא בספר הרבנות הראשית לארץ ישראל עמ' 196, אוצרות הראי"ה א' עמ' 419)

ד. החלשת הרבנות תגרום להחזרת רפורמים

"כלפי המפריעים מקרב הרבנים אז להקמת הרבנות הראשית, הגיב מרן הרב והזהיר: אי הקמתה של רבנות רשמית תוכל לגרום לכניסת "רבנות" רפורמית לארץ הקודש. כתוצאה מבמות יחיד (=רבנות מפורדת), מגיעים לצלם בהיכל! (בשדה הראי"ה עמ' 127)

וכך כותב הרב נריה זצ"ל על דברי הרב: "עד כמה צדק בזה נוכחנו בשנים האחרונות שהיו כמה ניסיונות למתן הכרה של "רבנות" קונסרבטיבית או רפורמית והללו הוכרחו להיעצר בגלל המחסום הקיים של מציאות רבנות רשמית מוכרת בחוק המדינה, דבר שעבר שירושה משלטון המנדט לשלטון הישראלי העצמאי. אלמלא קמה גם ניצבה הרבנות בשעתה, ספק רב אם במציאות הקיימת ניתן היה להקים רבנות רשמית כדת משה וישראל".

"וכשנשאל שר המשפטים בשעתו, עו"ד ר"ש שפירא: 'מדוע אין הכרה ומעמד רשמי ל"רבנות" רפורמית בארץ?' הייתה תשובתו: 'זוהי "אשמתו" של הרב קוק! הוא שהקים את הרבנות הראשית האורתודוקסית שקיבלה מעמד רשמי, וכך נהייתה היא היחידה המאושרת והמוכרת במדינת ישראל".

(בשדה הראי"ה שם)

"סכנה חמורה מאוד נשקפת לנו. אסור להרשות קיומה של רבנות מתבדלת. המתבדלים הבוחרים להם רב לעצמם ללא ידיעת הציבור והסכמתו יוצרים תקדים. הם עוד יכניסו את הרפורמים. אם להם מותר, מדוע אסור גם לרפורמים לבחור להם כאן רבנים משלהם? הבדלנות והפירוד פותחים פתח לא רק לרבנות 'פרטית', כי אם לרפורמה ולרבנות רפורמית.

..כאשר יש פירוד ואין מרות הצבור, נפתח פתח לכל מיני דברים בלתי רצויים.. הגאון הנצי"ב כותב כי "עצת הפירוד קשה כחבר לכלל ישראל".

(שיחות הרצי"ה ת"ת עמ' 276)

ה. השיבות הכשרות הממלכתית

"יש קהילות נפרדות שמסמיכים להם רב הקרוב ללבם, ומקיימות מערכות כשרות נפרדות וכדומה. תופעה זו מחלישה את מעמדה המרכזי של הרבנות הראשית.

(הראשל"צ הרב אליהו בקשי דורון שליט"א, ספר הרבנות הראשית לישראל, עמ' 16)

"אם חס וחלילה לא הייתה קמה הרבנות הראשית, היינו עדים לארבע מאות חתימות של רבנים המכשירים מוצר מסוים, כי כל רב לא היה מקבל הכשר של רב שני, ועתה אנו עדים לכך כי הרבנות ירושלים למשל מקבלת הכשרי הרבנות תל אביב, וכן רבנות חיפה מקבלת הכשרי הרבנות בירושלים וכו' – תורה אחת, ולא שתי תורות!"

(הראשל"צ הרב מרדכי אליהו זצ"ל, חוברת 70 שנה לרה"ר עמ' 16)

"אנשים מדברים על ממלכתיות, אבל מתנגדים לכך שהכללים ייקבעו בידי הרבנות הראשית. אנשים ציוניים שחוגגים את יום העצמאות הם עושים את זה ומונעים רמת כשרות אחידה?"

(הרב יעקב אריאל שליט"א, ראיין לערוץ 7, ט"ו באייר תשע"ו)

ו. סמכות מוסד רוהני ובי"ד מוסכם על ישראל

בנאומו לכבוד ייסודה של הרבנות הראשית לישראל בשנת תרפ"א אמר הראי"ה קוק ז"ל, בין היתר: "אנחנו נקראים עכשיו לבנות את בנין האומה, לנטוע נטיעת-חיים שתישא פירות לחיי עמנו לדורות... בחיינו הלאומיים החדשים בארץ-ישראל יהיה לנו בוודאי לפעמים צורך גדול לתקן תקנות גדולות, שכל זמן שתהיינה מוסכמות מרוב חכמי ישראל המומחים לרבים ומקובלים אחר-כך על הקהל, יהיה להם כוח של דין תורה."

(נאום בוועידה לסידור הרבנות הראשית, מאמרי הראי"ה עמ' 455)

"..והנה הרבנות הראשית קבלה עליהם רוב הציבור שבא"י בתור רבותיהם. וגם הרבנים המקומיים אינם מתקבלים אלא באישור של הרבנות הראשית. נמצא שהרבנות הראשית יש לה בכל מקום שבא"י תוקף של מרא דאתרא, כי גם רבני המקום אינם פועלים אלא בשליחותם. ממילא קיימת כלפיהם ההלכה של הרמ"א הנ"ל שאין להורות נגד פסק שלהם, ואין לפרסם להלכה למעשה דעה שהיא מנוגדת לפסק הלכה שלה...מכאן למודעי, שכל אותם פסקי הרבנות הראשית, שהוצאו לאחר דיון וש"ט כהלכה, אעפ"י שיש חכמים שמתנגדים להם, אין כאן מקום לדון אלא כמחלוקת שבשיקול הדעת, ובזה פסקו של המרא דאתרא שריר וקיים ללא הרהור."

(הרב שאול ישראלי, עמוד הימיני, ט"ו, י"א)

